

A JÖVŐ ÉVI KÖNYVKIÁLLÍTÁSRÓL.

Már Fraknói Vilmos volt múzeumi könyvtárőr foglalkozott egy országos könyvkiállítás eszméjével. Midőn 1877-ben a múzeumi könyvtár legnevezetesebb okleveleiből, kézírataiból, nyomtatványából és metszeteiből a könyvtár zárt folyosóján az első állandó történeti és irodalomtörténeti kiállítást megnyitotta, a közönség élénk érdeklődése megérlelte benne egy országos könyvkiállítás eszméjét, melynek megvalósításán komolyan gondolkozott.

Terve volt: a mohácsi vészt megelőző időig a hazai és külföldi könyvtárakból lehetőleg teljesen összehozni mindazon kéziratokat és nyomtatványokat, melyek Magyarország középkori történetére bármily tekintetben vonatkoznak s egy nagyszabású történeti kiállításban a hazai közönségnek bemutatni a középkorból ránk maradt emlékeket.

E kiállításon helyet foglaltak volna: a magyarországi középkori kútfők és a hazai ez időbeli könyvszerzők (auctores), könyvfestők és könyvmásolók kézíratai, (ez utóbbiak mint adalékok a hazai középkori irodalom, könyvírás és könyvfestés történetéhez); továbbá a hazai középkori gyűjtők könyvei és a Corvina maradványai, nemkülönben az eddig ismert magyar nyelvű codexek, mint nyelvemlékek és a mohácsi vész előtt megjelent, magyarországi vonatkozású nyomtatványok.

A magyar nyelvű irodalomnak 1711-ig terjedő termékeit. Szabó Károly kitűnő bibliographiájából ismerjük; a nem magyar nyelvű, de magyarországi származású, vagy vonatkozású irodalomnak bibliographiáját, a mostani kedvező bibliographiai viszonyok mellett, valószínűleg idővel szintén meg fogja írni valamely szakférfiunk; de a magyarországi vonatkozású középkori kéz-

iratok megismertetése sokkal nehezebb feladat, mivel ezeknek legnagyobb része külföldi könyvtárakban van, hol rendszeres átkutatásuk és megismertetésük sok évi tanulmányt, fáradságot és áldozatot igényel.

Ezen kéziratokat ekkorig hazánkiai közül közvetlenül nagyon kevesen tanulmányozták, nagyrészüket még a szaktudósok is csak mások publicatióiból ismerik, a művelt közönség pedig vajmi keveset tud létezésükről.

Ezeket a külföldi könyvtárakból összegyűjteni s a hazai közönségnek egy történeti kiállításban, ha rövid időre is, bemutatni, volt Fraknói Vilmos egyik törekvése, melynek sikeréhez, tudományos és művelődéstörténeti tekintetben, nagy reményeket kötött.

A Nemzeti Múzeum aegise alatt össze akarta hozni sz. István Edictumától kezdve, az utolsó magyar codexig a magyarországi középkort, mire őt erélye és tudományos összeköttetései kiválóan képesítették.

Az eszme megvolt, de megvalósítására hiányzott praegnans alkalom, mely jogosultságát indokolta volna. Elaludt tehát, hogy most négy év múlva, más alakban és körülmények közt felébredjen.

Mint lapunk legutóbbi füzetében említettük, a m. országos iparművészeti múzeum a jövő évben országos könyvkiállítást rendez, mely a magyarországi könyvnyomdászat és könyvkötészet fejlődését a legrégibb időtől a legújabb korig hivatva lesz feltüntetni. Ki lesznek állítva első sorban: a magyarországi nyomtatványok 1473—1848-ig és az ez időben készült magyarországi nevezetesebb kötések.

A kiállítás élén Ráth György úr, kir. táblai tanácselnök, ismert bibliophil és amateur áll, kit a nagyméltóságú vallás- és közoktatási miniszterium az országos iparművészeti múzeum ideiglenes vezetésével bízott meg. A kiállítás a fővárosi és vidéki könyvtárak közreműködésével jön létre, s a vallás és közoktatási m. kir. miniszter védelme alatt áll. Jelleme országos s főcélja: a magyarországi nyomtatványok és könyvkötések pragmaticus bemutatása, melyeket az iparmúzeum, hivatásánál fogva, a hazai könyvnyomdászat és könyvkötészet nemzeti fejlesztése érdekében óhajt felhasználni.

Ezzel kapcsolatban Ráth úr, a kiállítás lelkes intézője, czélszerűnek találta a Fraknoi által tervezett történeti kiállítást, legalább részben, bevonni a könyvkiállítás keretébe s a mohácsi vész előtti, magyarországi vonatkozású kéziratokból kiállítani a legnevezetesebb példányokat. E célra megnyerte a fővárosi tudományos intézetek szakférfiainak közreműködését, kik a kiállítás tudományos részét vezetik s ez irányban megteszik a szükséges előmunkálatokat.

Hivatalosan a kiállítás érdekében eddig a következők történtek:

Ráth György úr egy hivatalos körlevélben, melyben a kiállítás célját körvonalozta, felszólította a hazai könyvtárak tulajdonosait a közreműködésre. A felhívás, mely az illető könyvtáraknak a közoktatásügyi ministerium és az országos iparmúzeum útján szétküldetett, így szól:

»A műipar emelésének és versenyképessége fokozásának egyik leghathatósabb tényezőjét képezik a szakkiállítások. Ezen, bő tapasztalatok által igazolt meggyőződésben a hazai műipar és a közönség műízlésének fejlesztésére hivatott Országos Magyar Iparművészeti Múzeum is, a nagyméltóságú magyar királyi valóság- és közoktatásügyi miniszter úr helybenhagyásával, időnként egyes iparágakra vonatkozó kiállítások egész sorozatát tervezi, melyeket jelenben a könyvnyomtatás, könyvdíszítés és könyvkötés termékeinek bemutatásával szándékozik megmutatni.

Célja e kiállításnak a keretébe eső nagyfontosságú iparágaknál, melyeknek közgazdászati jelentősége a közművelődés terjedésével párhuzamosan nöttön nő, azoknak hazánkban történeti kifejlődését, jelen állapotát és követendő mintáit felmutatni.

Ehhez képest a kiállítás alkatrészeit képezendik:

1. A nyomtatást megelőző korból, a magyar nyelven irt és a legjelentékenyebb hazai vonatkozású latin kéziratok, valamint egyéb, hazánkban létező oly c o d e x e k, melyek kiállításuk fényénél és mintaszerű díszítésüknél fogva figyelmet érdemelnek. Itt fognak helyet találni a Corvin-könyvtár maradványai, melyeket úgy a hazai mint a külföldi könyvtárakból lehetőleg nagy számmal összegyűjteni igyekezzünk, és a melyeket, míg a nagy közönség hazafiúi kegyelettel fog szem-

lélni, a miniature-festészet művelői és a kaligraphusok, kiknek napjainkban diszoklevelek, feliratok stb. előállítása bő foglalkozást nyújt, haszonnal tanulmányozhatnak.

2. A magyarországi nyomdászat fejlődését feltűntető könyvkiállítás, mely a Magyarországon (bármely nyelven) nyomtatott műveket 1711-ig lehetőleg teljesen, azontúl napjainkig az egyes nyomdáknak jellemző vagy díszes kiállítás által feltűnő termékeit fogja magában foglalni. Régibb idő óta fennálló nyomdáink tekintetében óhajtandó, hogy azok az általuk felállításuk óta napjainkig nyomtatott munkák kiválóbbjait időrendes sorozatban állítsák ki, s eddigi termékeik teljes jegyzékének kinyomatása által a kiállítás érdekességét és tanulságos voltát emeljék.

3. A magyarországi könyvkötészet régibb díszes példányai mellett az ez idő szerint működő hazai könyvkötők munkáinak kiállítása; mely, azt hisszük, ki fogja tüntetni, hogy úgy az alakítás és díszítés szépsége, mint a munka tökéletessége és az előállítás költségei tekintetében a magyarországi ipar kiállja a külfölddel a versenyt, és csakhamar a nyomdászat példájára a magyarországi megrendelőket a külföldi piactól el fogja vonni.

4. Egyes magángyűjtők kiállításai és általában oly nyomdászati érdekességek, melyek a kiállítás céljait előmozdíthatják. Így bírjuk egy kiváló gyűjtő ígérletét, hogy régi, nagy mesterektől származó könyvdíszítményekből álló ritka gazdag gyűjteményét át fogja engedni.

A kiállítás történeti részének rendezésére bizottság alakult, mely alulírtakon kívül dr. Ballagi Aladár, Csontos János, dr. Fraknoi Vilmos, dr. Hegedűs Candid Lajos, Mayláth Béla, dr. Pulszky Károly, Szilágyi Sándor és id. Szinnye József urakból áll. A bizottság fentartja magának további, különösen kültagokkal való kiegészítését.

Az újabb könyvnyomtatási s könyvkötési kiállítás rendezésére maguk a kiállítók által választandó bizottságok támogatását fogjuk kikérni.

A kiállítás a műcsarnoknak az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat által átengedett tág és díszes helyiségeiben jövő

1882-ik évi január hó 15-én fog a nagy közönség számára megnyittatni.

Ezek után felhívjuk a hazai közönség szives figyelmét ezen kiállításra, mely a nemzeti mult nagy emlékeinek felmutatása mellett jelentékeny gyakorlati czélokat is tart szem előtt.

Felkérjük mindazok közreműködését, kik ezen kiállítást részvételök által gazdagíthatják; névszerint

a) a hazai könyvtárak őreit és a magángyűjtőket, hogy folyó évi október hó végéig egyelőre az 1711 előtt bármely nyelven kiadott magyarországi nyomtatványaik betűrendes jegyzékét, valamint a kiállításra szánt díszkötések és codexek leírását beküldeni sziveskedjenek;

b) a hazai nyomdákat és könyvkötőket, hivatkozva az ez irányban hozzájuk intézett előleges felhívásra, hogy a kiállítatni kívánt munkák számát, a mennyiben még eddig meg nem történt volna, ugyanazon határideig jelentsék be.

A kiállítandó tárgyak tényleges beküldésének határidejét a jelentkezőkkel utóla fogjuk közölni, valamint időközben is a kívánandó részletesebb felvilágosításokkal készségesen szolgálandunk.

A kiállításra vonatkozó mindennemű közléseket »Országos Magyar Iparművészeti Múzeum Budapesten (Sugárút, műcsarnok)« czímmel kérjük ellátni.

Kelt Budapesten, 1881. september hó 30-án.

Pulszky Ferencz,

Ráth György,

mint a könyvtárak és múzeumok
országos főfelügyelője.

mint az Országos Iparművészeti
Múzeum ideigl. vezetője és felügyelője.

Dr. Fejérfataky László,

mint a kiállítási bizottság jegyzője.

Ezen felhívás megküldetett minden oly hazai könyvtárnak, melyről a bizottság föltette, hogy a kiállítás céljaira való könyveket őriz gyűjteményében. Ezeken kívül a hazai magángyűjtők is kaptak felhívásokat. Ez az előmunkálatok első hivatalos stádiuma.

Az előmunkálatok második stádiuma volt: elkészíteni a Nemzeti Múzeum könyvtárában levő, 1711 előtt nem magyar nyelven de Magyarországon nyomtatott könyvek jegyzékét,

mely a többi hazai könyvtáraknak a kiállítandó könyvek keresésében alapul és zsinórmértékül szolgáljon, továbbá összeállítani azon kiválóbb magyarországi vonatkozású középkori codexek lajstromát, melyek a hazai és külföldi könyvtárakból a vallás és közoktatási m. kir. miniszterium és a nemzeti múzeum útján a könyvkiállítás tartamára bekérendők lesznek.

E munkálatokkal a könyvkiállítási bizottság Majláth Béla múzeumi könyvtárért és Csontos János, múzeumi könyvtári segédért bízta meg és pedig az elsőt a nyomtatványok, a másikat a kéziratok jegyzékének elkészítésével.

Ezen jegyzékek elkészültek s alapját képezik a további munkálatoknak.

A nyomtatványok jegyzékét Ráth György úr egy füzetben¹⁾ kinyomatta s a következő tájékoztató előszóval látta el:

„Jelen jegyzék az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum által rendezendő könyvkiállítás céljaira, a Nemzeti Múzeumi könyvtár repertoriumaiból Majláth Béla könyvtári őr felügyelete alatt és útmutatásai szerint készült. Ha hasonló módon többi könyvtáraink is a kérdéses időszakra kiterjedőleg elkészítik a birtokukban lévő könyvek jegyzékét, ezeknek egybevetéséből ki fog tűnni, mily könyvtárak vannak oly könyvek birtokában, melyek a Nemzeti Múzeuméból hiányzanak. S a mint Szabó Károly »Régi Magyar Könyvtára« felkarolja az 1711 ig magyar nyelven nyomtatott munkákat, úgy azt kiegészítőleg a bekívánt jegyzékekben foglalt adatok alapján el lesz készíthető a mondott évig hazánk területén más nyelven megjelent összes munkák bibliographiája is.

E jegyzékek beérkezte s összevetése után az összeredményhez képest mindazon munkáknak a kiállítás tartamára leendő szíves átengedését fogjuk kérni, melyeket a Nemzeti Múzeum könyvtára nem bír, s így sikerülni fog a fönnemlített határig minden magyarországi nyomtatványt összegyűjteni. Ezzel együtt lesz a teljes irodalmi anyag, mely a főlvelt, Mátyás király idejétől a szatmári békekötésig terjedő, még kellőleg fel nem derített korszakban nemcsak a hazai nyomdászat fejlődését, hanem iro-

¹⁾ Címe: Jegyzék azon Magyarországon és Erdélyben 1711-ig nem magyar nyelven nyomtatott munkákról, melyek a Nemzeti Múzeum könyvtárában őriztetnek. Budapest 1881. Franklin-Társulat nyomdája. 8-r. 44 l.

dalmunk történetét s általában a közműveltség állását új világitásban fogja feltüntetni.

Kiváló súlyt kell tehát helyeznünk arra, hogy mindazok, a kik magán- vagy közkönyvtárak felett rendelkeznek, megkeresésünknek az említett munkák jegyzékének elkészítésére nézve mennél pontosabban megfelelni sziveskedjenek. Egyébiránt megjegyezzük, hogy a munkát nyilván könnyíteni fogja és mindamellett a czélnak megfelelni, ha az egyes könyvtárak teljes kimutatás helyett a jelen jegyzéken csak egyszerűen megjelölnék, hogy náluk az abban felsorolt munkák közül melyek léteznek; s csak azon könyvek teljes jegyzékét készítenék el, melyek a Nemzeti Múzeum könyvtárában nem találhatók. Hasonlókép elégséges, ha csak azon, 1711-ik évig megjelent magyar nyelvű nyomtatványaik jegyzékét állítják össze, melyekre nézve Szabó Károly fönnebbi munkája nem tesz említést a felől, hogy azokat az illető könyvtár is bírja.

Végül megemlítendőnek véljük, hogy a kiállítás alkalmából keletkezendő mindennemű publicatiókkal az abban közreműködő lelkes szakférfiaknak, valamint a résztvevő könyvtáraknak készségesen fogunk szolgálni.

Ezen előszót részünkről annyival kiegészíthetjük, hogy a jegyzék a könyvkiállítási bizottság többségének kívánságára nem a múzeumi könyvtár czédula-catalogusából, hol minden könyvnek kimerítő czímmása van, hanem a czél siettetése szempontjából a kivonatosan szerkesztett repertoriumokból készült, melyeknek revisiója küszöbön áll, s hol a nyomdahelyek, és az összekötött munkák (colligatumok) megjelölésénél követett oeconomia, nem engedi meg a könyvanyag teljes áttekintését.

Igy történt, hogy a nagy sietségben készült jegyzékből sok oly könyv kimaradt, mely a múzeumi könyvtárban tényleg megvan, de melyeket csak a czédula-catalogusból lehet teljesen constatálni. Ezek a könyvkiállítási catalogusba utólagosan be fognak jönni, de az idő rövidsége miatt a jelen jegyzékbe már felvehetők nem voltak.

A jegyzék tehát hiányos, de ezen hiánya azon előnnyel jár, hogy buzdítani fogja a hazai könyvbuvárokat oly munkák felkutatására, melyek a Nemzeti Múzeum könyvtárából hiányoznak, s eredményében a kiállításra és tudományra nézve egyaránt gyümölcsöző lesz.

A jegyzék különben 781 munkát foglal magában s a hazai könyvtáraknak és könyvbirtokosoknak a következő levél kíséretében küldetett meg:

»T. cz. Azon felhívásunk kapesában, melyet az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum részéről rendezendő könyvkiállítás érdekében megküldeni szerencsénk volt, esetleges szíves használatul jelenben közlendőnek véltük a Magyarországon és Erdélyben 1711-ig nyomtatott nem-magyar nyelvű könyvek jegyzékét, melyek a Nemzeti Múzeum könyvtárában őriztetnek.

Hivatkozva a jegyzéket megelőző tájékoztató észrevételekre legyen szabad azon reményünknek kifejezést adnunk, hogy a kívánt adatokat e becses könyvtártól is megnyerendjük, s annak idején a kiállítás tartamára bekérendő könyvekre számot tart-hatunk.

Igaz, hogy a könyvtárak vezetőitől fáradságos munkát kívánunk, de vállvetett közreműködés az eredmény nélkülözhetlen előfeltétele. Hisz a hazai könyvtárakban rejlő szellemi kincsek csak így válhatnak az irodalom közös vagyonává, ha létezésük és hollétük a tudományos világ előtt tudva van. S kiállításunknak éppen az az egyik czélja, hogy nemcsak hazánk egyik legérdekesebb korszakára nézve teljes bibliographiának anyaga gyűjtessék össze, hanem egyszersmind az ez időben megjelent, többnyire ritkává vált munkák holléte állapíttassék meg; úgy könyvtárainknak alkalom nyíljk, ritkaságaikat a nagy közönségnek bemutatni.

Budapest, 1881. október hó 14-én.

Kiváló tisztelettel

Dr. Fejérfutaky László,
mint a kiállítási bizottság jegyzője

Ráth György,
kir. táblai tanácselnök, mint az
Orsz. Magy. Iparművészeti Múzeum
ideigl. vezetője és felügyelője.

Ezzel a könyvkiállítás ügye új stádiumba lépett. A szétküldött jegyzék alapján a munka a hazai könyvtárakban minden irányban megkezdődött és azon érdeklődés után ítélve, mely a kiállítás iránt országsszerte nyilvánul, remélhetjük, hogy a vég-eredmény ki fogja elégíteni a hozzá kötött várakozásokat.

A kiállítás orozslánrészt kétségkívül a Nemzeti Múzeum,

Egyetem, Akadémia és az Erdélyi Múzeum könyvtárai fogják szolgáltatni, de a többi hazai könyvtárak és könyvbirtokosok is kiállítják a maguk contingensét.

A külföldről megszerzendő ritkább kéziratokra nézve, melyeknek: a corvin-codexek és más magyarországi vonatkozású középkori becses kéziratok, Trefort Ágoston miniszter úr szokott liberálisitással a szükséges lépéseket már megtette, a kevesebb nehézséggel járó magyarországi vonatkozású középkori kéziratok beszerzését a hazai és külföldi könyvtárakból egyaránt a Nemzeti Múzeum vállalta el, mely a hazai és külföldi könyvtárakkal folytonos érintkezésben van. A megkeresések ez irányban az illető könyvtárakhoz már szétküldettek. Ekkor kérte be az elnökség a vidéki könyvtárakból a kiállításra kiszemelt könyveket is.

Így előreláthatólag, ha minden kiszemelt könyv beérkezik, a kiállításon annyi magyarországi vonatkozású középkori kézirat s annyi magyarországi 1711 előtti nyomtatvány lesz együtt, a mennyit egyhamar összehozni nem igen lesz alkalom.

Mindez első sorban Ráth György úr érdeme, ki a kiállítás létrehozásán legtöbbet fáradozik, de az eredményben kiváló része lesz Trefort Ágoston miniszter úrnak és Hegedűs Candid Lajos, miniszteri tanácsosnak, kik a kiállítás eszméjét melegen felkarolták s megvalósítását erkölcsi és anyagi támogatásukkal jelentékenyen előmozdították.

Résztünkrol a könyvkiállításnak kiváló művelődéstörténeti fontosságot tulajdonítunk s megnyitását előre üdvözljük. De hogy irodalmunkban maradandó nyoma legyen szükséges: hogy azt, a mit egy lelkes amateur ügybuzgalma a hazai könyvtárak közreműködésével s a kormány támogatásával létrehozand, értékesítsék szakférfiaink, kiki a saját szakmája s erint, a tudomány számára, s tegyék azt az irodalom közkincsévé.

Mivel pedig a kiállítás első sorban könyvnyomdászati kiállítás lesz, mely a magyarországi 1711 előtti nyomdák termékeit lehetőleg teljesen fogja feltüntetni, indítványozzuk: használja fel a M. T. Akadémia ez alkalmat »a magyarországi könyvnyomdászati történetének megírására« s bizza meg ezen munkával Szabó Károly nagyérdemű tudósunkat, ki »Régi Magyar Könyvtárában« irodalmunknak a

magyar bibliographiát megteremtette, s kinek e téren legtöbb tanulmánya, tapasztalása, hivatása és érdeme van.

A magyarországi nyomdászat pragmaticus történetét, mely bizonyos korig magában foglalná a hazai nyomdák termékeinek bibliographiai ismertetését, még nem bírjuk. Erre törekednünk kell, mert Bécs itt is megelőzött bennünket, pedig nyomdája a budai után 9 évvel későbbben keletkezett.

Denis¹⁾ a múlt században egy alapvető munkában megírta a bécsi nyomdászat történetét, melyben a bécsi nyomdák termékeit 1560-ig teljes bibliographiai apparatussal ismertette; a jövő évben pedig a bécsi nyomdászok a bécsi nyomdák 400 éves jubileumát oly monumentális munkával készülnek megünnepelni, mely méltó lesz a bécsi nyomdászat négy százados történetéhez s tartalmazni fogja 1700-ig a bécsi nyomtatványok teljes bibliographiáját. A munkát, a nyomdászok megbízásából dr. Mayer Antal, bécsi tudós írja, ki a bécsi nyomdászat történetét a legújabb korig fogja levezetni.

Ez egy okkal több, hogy mi is használjuk fel az alkalmat ily alapvető munka megírására s álláspontunkat nem jelezhetjük méltóbban mint ha ismételjük: írja meg Szabó Károly az összegyűlendő anyag alapján a magyarországi nyomdászat történetét a szathmári békekötésig (1711) s vegye fel munkájába a magyarországi ez időbeli nyomdatermékek bibliographiai leírását.

Így lesz a kiállítás egyaránt gyümölcsöző a közönségre, tudományra és irodalomra nézve.

¹⁾ Wien's Buchdruckergeschichte bis 1560. Wien, bei Christian Friedrich Wappler 1782. 4-r. 2 kötet.